

SEGURA, Carles (2003): *Variació dialectal i estandarització al Baix Vinalopó*, Alacant / Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Sanchís Guarner", 62), 308 pàgines.

Dèiem en una ressenya recent d'un altre llibre del prolífic Carles Segura (Montoya 2003) que ell era l'únic dialectòleg que s'havia "atreuit" amb les ciutats d'Elx i Alacant, tan problemàtiques quant a la "puresa" dialectal dels seus parlants (Segura 1996; 1998). Doncs bé, ara, en el llibre que ens disposem a ressenyar, el nostre autor es llança a estudiar un dels aspectes més espinosos de la

situació sociolingüística de l'extrem meridional del català: la relació que hi ha entre l'estat dialectal rebut (Badia i Margarit *dixit*)¹ i el procés d'estandardització de la llengua que s'hi viu a través de la seua presència a l'escola.² El llibre, encapçalat per un pròleg de l'actual director de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Joan J. Ponsoda, es repartix entre una presentació geogràfica i sociolingüística de la comarca, capitalitzada per la ciutat d'Elx (pp. 23-49) i l'estudi pròpiament dit (pp. 51-243), que, al seu torn, conté quatre capítols, on constitueixen l'aportació bàsica els dos últims: "Descripció i estudi quantitatiu" i "Les correlacions entre variables sociològiques i variables lingüístiques" (pp. 92-243).

De la presentació comarcal hem de destacar, per la seua novetat en aquest tipus d'estudis, l'anàlisi compartida que hi fa el nostre autor entre demografia lingüística, transmissió de la llengua i percepció de la norma lingüística, i això a pesar que ha hagut de treballar amb dades censals de 1991³ i amb el "desert" d'enquestes sociolingüístiques que s'estén entre 1995 i 2004. De tota manera, la caracterització que en fa Segura és ben vàlida per al moment de realització del seu treball de camp (1996-1997) i no podem dir que haja variat gaire a l'hora d'ara. Com tampoc no deuen haver variat les actituds negatives sobre el propi parlar que l'autor va recollir dels seus entrevistats. En aquest sentit, es pot constatar l'efecte pervers que s'ha produït els últims anys, ja que, a aquesta tradicional percepció negativa davant del castellà, s'ha sumat ara un desprestigi de la varietat local davant del català normativitzat (en realitat, del *valencià* escolar, perquè són ben pocs els parlants conscients de l'extensió real de la seua llengua). De la zona objecte d'estudi sobreixen per la manifestació d'aquest tipus d'actituds, i no sense raó, les localitats de Crevillent i Guardamar,⁴ també les més extremes del domini lingüístic. Vegem-ne alguna mostra:

Per sé d'un poble de frontera
del valencià i castellà,
es agüelos de mosatros
des dos van sacà tallà.
(Crevillent, p. 43)

Ací se parla mesclaet... Bueno, en Guardamar diem *aquí*; esta palaura és la de Guardamar de veritat. O siga... entonces... que aquí se parla mesclaet. (Guardamar, p. 47).

Dissortadament, aquesta aclaridora presentació va acompanyada d'uns mapes que, més que aclarir el text, l'enterbolixen a causa d'una impressió certament defectuosa; encara sort que hom va arribar a temps d'incloure-hi un quadernet amb una reproducció perfecta. També s'hi haurien d'haver afegit els 43 gràfics que apareixen a la resta del volum amb una lletra mínima i amb un contrast en l'escala de grisos difícil de copsar a primera vista.⁵ Però en l'àmbit de les il·lustracions no sembla que puguem inculpar l'autor de l'obra.

El cos central del treball de Segura s'enceta amb un apartat metodològic on, de bon principi, es deixen clars els deu objectius que es perseguixen, que, bàsicament, podem resumir en dos: descriure el model de llengua de la població escolar i verificar el grau de conservació o abandó de la varietat genuïna de la comarca. Amb aquesta finalitat s'hi van passar dos qüestionaris diferents, l'un

1. Vegeu també l'estudi coetani del dialecte comarcal a càrrec del mateix autor (Segura 2003).
2. Paral·lelament a aquesta recerca i com a fruit dels resultats obtinguts per un mateix equip investigador, cal fer esment del llibre de Baldaquí (2004), referit a la comarca veïna de l'Alacantí.
3. Les dades del Cens de Població de 2001 no estaven disponibles en el moment de redacció del llibre i encara ara no són fiables del tot.
4. Guardamar pertany realment a la comarca de l'Horta d'Oriola (o Baix Segura), però en ser-hi l'única localitat catalanoparlant i mantenir una continuïtat territorial amb la del Baix Vinalopó, s'ha inclòs a l'estudi.
5. Els lectors distrets faran bé de comprovar que el quadernet no haja lliscat fora del seu volum, i els qui tinguen la vista cansada faran bé de no oblidar les ulleres.

estrictament lingüístic i l'altre de caire més sociolingüístic, amb més de 300 preguntes formulades, a 138 individus de la comarca, la majoria alumnes en edat escolar (de 9 a 17 anys). Entre les variables lingüístiques estudiades, hem de destacar les que més atenció han merescut en l'anàlisi posterior: la *-d-* intervocàlica, la *-r* final i el grup *-ix*, pel que fa al component fonològic; les formes verbals del perfet, simple (*parlà*) versus perifràstic (*va parlar*), en la morfologia flexiva, i, sobretot, el lèxic: *albelló, blat, borsa, flotar, fúmeral, maig, papallona, pinta*, etc.

A l'exposició dels resultats es mostra que el comportament de les variables fonològiques obeeix, a grans trets, a dos patrons: el del castellà estàndard, per una banda, i, dins del català, el del valencià normatiu (quan discrepa del català estàndard). En el cas de la *-d-* intervocàlica, tradicionalment elidida a la comarca (*esternuar, neboa...* per *esternudar, neboda*, etc), la seua recuperació s'ha estès més entre els mots que tenen una correspondència inequívoca amb el castellà (*esternudar*) que en els que no en tenen (*neboa*), indicatiu clar de quin model hi juga més fort; així mateix, la restitució de la *-d-* també és més evident a l'àrea urbana d'Elx, on hi ha una major exposició al castellà, que a la resta de la comarca, on el patró de la parla tradicional encara domina. Pel que fa a la *-r* final (*tornar, córrer*, etc), a la major part de la comarca es dona l'elisió en alguns casos i, a certs indrets, en tots els casos; com que en castellà estàndard i en el valencià més general, la norma és la pronunciació, aquesta és la tendència que s'hi observa, especialment entre els escolars, empesos més sovint per una lectura ortogràfica segons la norma castellana que la catalana general, ja que aquesta última no l'ensenyen els mestres valencians. Finalment, l'articulació de la semivocal en mots com *caixa* o *peix* no té una equivalència fonètica castellana, cosa que ha afavorit un manteniment major de la variant autòctona, sense semivocal.

En el camp morfològic, l'aspecte més destacat que ha estudiat Segura és un tret que experimenta a tot el català la mateixa evolució que al Baix Vinalopó: la generalització del passat perifràstic a costa del simple. La comarca és una de les zones valencianes conservadores del perfet simple, especialment a les partides rurals d'Elx i a Guardamar, però la tendència històrica de la llengua a eliminar les formes simples, sobretot en la primera persona (*parlí*), fa que puguem observar una escala clara per edats que condueix a la futura desaparició del passat simple. Trobem a faltar, al contrari que en anteriors apartats, el comentari de l'autor sobre la influència en el comportament d'aquest tret dels diferents models lingüístics en litigi: el castellà estàndard, el valencià normatiu i el català general. És possible que aquesta evolució haja estat conduïda per aquest últim model? Si més no, en el lèxic sí que veurem alguna presència de vocabulari amb origen a Catalunya.

Efectivament, detectem alguna presència de mots inoïts fins al moment, tant al Baix Vinalopó com a la resta del País Valencià. Concretament, entre els individus més joves, escolaritzats en català i que veuen TV3 el nostre autor arreplega paraules com *ampolla, dolent, joguina, papallona, tombarella*, etc; en algun cas, s'hi arriba a una certa freqüència, com en el cas de *petó*, amb un 40% de respostes.⁶ Ara bé, la major part de vocabulari normatiu que s'introdueix a la comarca com a novetat té un origen valencià, com ara *ací, espentar, estrela, nàixer, roig, tomaca, traure*, etc, que ho fa en substitució tant de mots autòctons, com ara *aquí, naixtre, estibar, estrela o tomata*, com de castellanismes que hi estan ben arrelats, com *arrempuixar, encarnat* o *sacar*. És a dir, els receptors de l'allau de lèxic normatiu que penetra a través de l'escola no són capaços de discriminar entre el vocabulari que mereix ser conservat i el que ha de ser eliminat. En aquest sentit, Segura es lamenta per la dilució del model lèxic tradicional, representat per mots com *aixeta, blaverol, eixut, nafrar, surar*, etc, i per la fermesa que demostren alguns castellanismes com *llevar* ('dur, portar') o *llimpiar*.

El llibre es completa amb un acurat capítol sobre les correlacions entre les variables lingüístiques estudiades i les sociològiques (sexe, edat, hàbitat urbà o rural, programa educatiu, actitud lingüística, ús declarat de la llengua i, fins i tot, índex d'exposició a TV3) i, ja fora del cos del text,

6. No debades, en el moment de redactar aquesta ressenya, el moviment cívic *Salvem el Botànic*, de València ciutat, promovia una campanya en contra d'un projecte urbanitzador amb l'eslògan *Petons contra raons* (vegeu *El País*, 5 de juny de 2005).

amb uns apèndixs, on destaquem el més extens i útil, el de les “adscripcions de les variants lèxiques” (pp. 280-300), que diferencia entre sis tipus de models tradicionals i catorze d’innovadors. Cal aturar-se en els dos llistats més densos, el del “Model tradicional no coincident amb qualsevol dels models estàndards catalans” i el de la “Innovació que és un castellanisme no adaptat (o semàntic) provinent de l’estàndard castellà”.⁷ En definitiva, el llibre de Carles Segura mereix una lectura ben detinguda, que segur que serà de profit.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BALDAQUÍ, Josep Maria (2004). *La percepció de la vitalitat etnolingüística pels jòvens de l’Alacantí*, Alacant / Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- MONTOYA, Brauli (2003). “Carles Segura, *El parlar d’Elx a estudi: aproximació a una descripció*, Elx, 1998, Ajuntament d’Elx.”, *Caplletra*, 35, 184-186.
- SEGURA, Carles (1996). *Estudi lingüístic del parlar d’Alacant*, Alacant: Institut d’Estudis “Juan Gil-Albert”.
- SEGURA, Carles (1998). *El parlar d’Elx a estudi: aproximació a una descripció*, Elx: Ajuntament d’Elx.
- SEGURA, Carles (2003). *Una cruïlla lingüística. Caracterització del parlar del Baix Vinalopó*, Alacant: Departament de Filologia Catalana. Universitat d’Alacant.